

'IEDERE INLEIDING IN EEN WETENSCHAP SCHIET TEKORT'¹

In deze *M&P*-jaargang leidt Koen Vossen enkele (Nederlandstalige), voor maatschappijleerdocenten relevante, inleidende werken voor de sociologie en politicologie in. In de komende twee nummers besteedt hij aandacht aan de sociologie.

KOEN VOSSEN

De sociologen Jacques van Doorn en Cor Lammers schreven in 2008 dat elk inleidend boek tekortkomingen kent. Hierbij moet worden gedacht aan de invloed van kleuring door persoonlijke voorkeuren en onderzoekstradities tot aan de discussie over wenselijkheid om enkele sociologen als 'klassiekers' te kronen en de daaruit voortvloeiende canonvorming. Wat belooft dit voor een inleiding van inleidingen?

METHODIEK

De vorig jaar overleden socioloog Joop Goudsblom beschreef in het inleidende werk *Balans van de sociologie* (1974) de sociologie aan de hand van de vier criteria: systematiek, reikwijdte, precisie en relevantie. Uit het onderstaande overzicht worden de volgende vier werken aan de hand van deze criteria bestudeerd:

M&P 2021-1	<i>Grondbeginselen der sociologie</i>	Hugo de Jager, Albert L. Mok & Pauke Berkers	2014
	<i>Sociologie, een inleiding</i>	Mark Elchardus, Bram Spruyt & Christophe Vanroelen	2014
M&P 2021-2	<i>Sociologie en de moderne samenleving</i>	Jacques van Hoof en Joris van Ruysseveldt (eindredactie)	1996 (2008)
	<i>Het speelveld, de spelregels en de spelers?</i>	Jan Vranken, Geert van Hootegem & Erik Hendriks	2013

Dit is een allesbehalve complete lijst, maar desalniettemin betreft het vier werken die, zoals zal blijken, ondersteunend kunnen zijn voor docenten in alle maatschappijleervakken.

GRONDBEGINSELEN DER SOCIOLOGIE

Sinds de eerste druk, in 1964, is *Grondbeginselen der sociologie* van Hugo de Jager, Albert Mok en Pauke Berkers al meerdere malen herzien. In de inleiding plaatsen de auteurs het algemene leerdoel van waaruit het gehele boek is geschreven: 'de lezer laten zien hoe mensen op tal van verschillende manieren met elkaar omgaan en hoe sociologen die boeiende processen in woorden proberen te vangen'.

Systematiek

Het boek is op het oog logisch opgebouwd. Het begint met een gebiedsbepaling (wat verstaan we onder sociologie?), vervolgens beschrijven de auteurs de interactie tussen mensen, bespreken zij sociale kaders (hoe bepalen structuren,

sociale ongelijkheden en/of cultuur de omgang tussen mensen?) en beschrijven de auteurs ter afsluiting hoe de drie voorafgaande onderdelen samenkomen: wat zorgt ervoor dat een samenleving stabiel blijft en/of beweegt?

Zoals de naam van het boek doet verwachten wordt het huis van de sociologie steen voor steen opgebouwd, met daarbij een sterke nadruk op de interactie en sociale relaties.

Reikwijdte

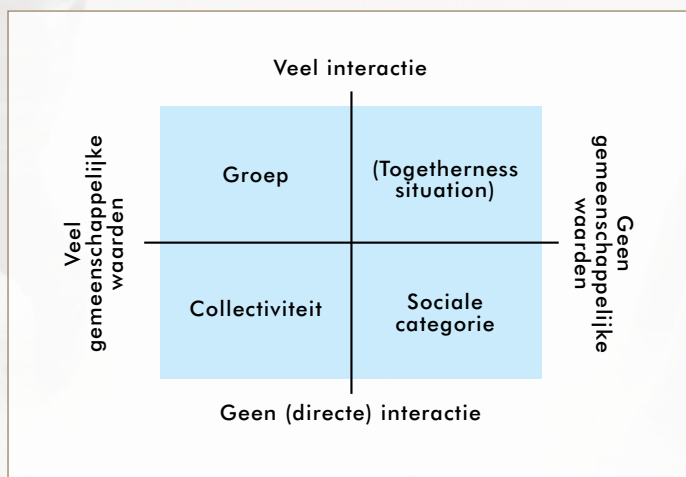
Het boek beschrijft veel theoretische en empirische fenomenen uit de sociologie en schuwt daarbij niet de wisselwerking tussen actoren, individuen, groepen, collectiviteiten, structuren en veranderingen; kortom, een groot gedeelte van het sociale.

Precisie

De auteurs beschrijven uitgebreid en nauwkeurig het begrippen- en theorieënapparaat van de sociologie. Zoals het overkoepelende leerdoel ook laat blijken zien zij sociologie als het in woorden proberen te vangen van sociale processen. De auteurs bespreken dan ook nauwkeurig wat woorden en begrippen betekenen en hoe zij tot stand komen. De auteurs noteren nauwkeurig de verschillende socialisatievormen (enculturatie en acculturatie) door onderscheid te maken op niveau: tijd, geografische ruimte en sociale ruimte. Cultuuroverdracht is macroniveau; enculturatie is socialisatie op microniveau in een specifieke tijd; acculturatie is socialisatie op microniveau in een nieuwe geografische en/of sociale ruimte. De geformuleerde leerdoelen zijn, daarentegen, minder precies omschreven en doen soms een beetje losjes aan. Dit hoeft op zich geen probleem te zijn, gezien de inhoudsopgave en uitgebreide begrippenlijsten.

Relevantie

Grondbeginselen der sociologie is een praktisch en hanteerbaar boek voor iedere docent in het maatschappijleeronderwijs. Het biedt een duidelijke en overzichtelijke inleiding in sociologisch denken en stimuleert tevens dit denken door middel van opdrachten. Een mooi voorbeeld van de relevantie is de schematische weergaven van de verschillen/overeenkomsten tussen groepen/collectiviteiten en sociale categorieën.

Voor de docent die theoretisch meer uitdaging wenst is het boek wellicht geen aanrader, aangezien paradigmatisch denken niet wordt besproken. In het eerste deel van het boek wordt wel genoteerd dat er binnen de sociologie verschillende tradities en *stijlen* zijn, maar dit gaat niet veel verder dan een opsomming van enkele inhoudelijke accentverschillen. Dit betekent echter niet dat er geen oog is voor perspectieven in de sociologie: ze beschrijven wel dat er vier benaderingen van het sociale leven zijn: idealistisch of materialistisch in combinatie met historisch of ahistorisch.

SOCIOLOGIE, EEN INLEIDING

Sociologie als een avontuur en als een ambitie. De auteurs van *Sociologie, een inleiding*, Mark Elchardus, Bram Spruyt en Christophe Vanroelen, hanteren een historische en wijsgerige invalshoek. In plaats van een beschrijving van wat sociologen denken, pretendeert deze inleiding zelf te beschrijven waarom sociologen denken zoals zij denken.

Systematiek

Het boek bestaat uit zes delen: (i) De sociologie ontdekken, (ii) Bouwstenen van de samenleving, (iii) Macht en ongelijkheid, (iv) Modernisering, (v) Een wereld van organisaties en (vi) Samenleving vandaag. Elk deel valt uiteen in een variëteit van hoofdstukken en onderwerpen. Waarbij de logica per hoofdstuk te omschrijven is als: leerdoelen → case → samenvatting → theorie → verdieping in de vorm van een bekende socioloog → opdrachten/aanraders.

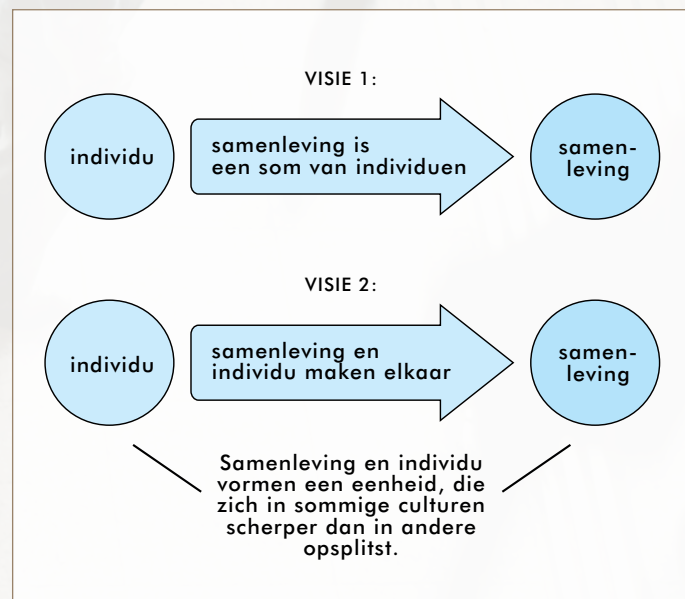
Reikwijdte

Een meer filosofische inslag resulteert ook in een zelfpositionering met betrekking tot de paradigma's. De auteurs geven aan dat zij een voorkeur voor collectivistische (lees: structuur-) benaderingen hebben. Daardoor bespreken zij minder meer actorgerichte sociologie/sociale wetenschap. Dit betekent niet dat zij hier geen aandacht aan besteden. De rationele-keuzetheorie wordt bijvoorbeeld netjes uitgewerkt.

Het deels canoniseren (bekende sociologen etaleren) kan iets engs hebben; het verabsoluteert hun status, maar het zorgt wel voor een brede scope. Naast het sociale (socialisatie, stratificatie, criminaliteit, enzovoort) wordt ook over politieke onderwerpen gesproken.

Precisie

Begrippen zoals paradigma's worden niet van definities voorzien. Lopende de tekst dient de lezer een beeld te krijgen van betekenissen. Daarentegen worden aannamen en redematies wel haarfijn blootgelegd. Een illustrerend voorbeeld is de visualisatie van twee visies op de relatie individu-samenleving:

Relevantie

Het boek is absoluut relevant voor de docent die voornamelijk de *waarom*-vragen en fundamenten van het sociologische denken beter wil overbrengen/begrijpen. Het gebruikt deels dezelfde woorden, begrippen en onderwerpen als veel maatschappijleeronderwijsmethoden, maar probeert door middel van wijsgerige en historische beschrijven een verdiepingsslag teweeg te brengen. Neem bijvoorbeeld de toegepaste dimensies waaruit paradigma's/theorieclusters vloeien. Deze manier van kijken naar de sociologische perspectieven maakt inzichtelijk dat de twee moderniseringsideologieën, verlichtingsdenken en de romantiek, (deels) het fundament van de sociologie vormen. ♦

	SPONTANE ORDE	ORDE DOOR SOCIALE CONTROLE
RATIONEEL HANDELEND INDIVIDU	Nutstheorieën	Conflictsociologie
NORMATIEF HANDELEND INDIVIDU	Symbolisch interactionisme (sociaal-constructivisme)	Functionalisme

Noot

1. www.dbnl.org/tekst/door036mode01_01/door036mode01_01_0021.php